

مقدمه دکتر علی اکبر سرفراز

سعدیا مرد نکو نام نمیرد هرگز مرده آن است که نامش به نیکویی نبرند بی گمان رشد و تعالی و بالندگی علمی این سرزمین و پیشرفتهای ناشی از آن مرهون تلاش و خدمات علمی و پژوهشی اندیشمندان و محققان بزرگی است که هر یک به نوعی در سربلندی ایران عزیز نقشی بی بدیل داشته و منشأ خدمات شایانی گردیده‌اند. در همین راستا گروه باستان‌شناسی سازمان «سمت» از آغاز فعالیت تاکنون از تجارب و اندوخته‌های شخصیتها و چهره‌های علمی بهره‌های فراوان برده است. از جمله این فرهیختگان مرحوم علی سامی باستان‌شناس و استاد دانشگاه شیراز می‌باشد که عمده تحقیقات منحصر به فرد و ارزنده وی - به رغم گذشت سالیان متمادی - در بین جامعه علمی خصوصاً باستان‌شناسان کشور از اعتبار فراوانی برخوردار است.

شادروان استاد علی سامی علاوه بر تألیف کتابهای تمدن ساسانی و تمدن هخامنشی، قریب سی عنوان کتاب در زمینه فرهنگ و تمدن ایران زمین تألیف کرده‌اند. ایشان علاوه بر ویژگی علمی، انسانی خداپاور، با ایمان و اخلاص بودند به طوری که در نوشته‌های وی می‌توان سجایای اخلاقی، انسانی و علمی را به وضوح درک نمود. وی در سال ۱۲۸۹ ه.ش در شیراز در خانواده‌ای مذهبی دیده به جهان گشود و به دلیل هوش سرشار و فطرت علم‌طلبی ذوق و علاقه بی‌شمار به تاریخ و فرهنگ این سرزمین در سال ۱۳۱۰ ه.ش در ابتدا به کسوت آموزگاری تاریخ مدارس شیراز درآمد و در سال ۱۳۱۳ ه.ش به سرپرستی دانش‌سرای مقدماتی فارس منصوب شد. علاقه وی به آموزش و پژوهش موجب شد که از سال ۱۳۱۸ تا ۱۳۴۰ ه.ش عملاً بر کاوشهای باستان‌شناسی تخت جمشید، پاسارگاد و اتلال باستانی مرودشت نظارت داشته باشند. متعاقب آن سرپرستی تحقیقات علمی تخت جمشید و باستان‌شناسی فارس را برعهده

گرفتند و در طول این مدت ضمن همکاری با هیئتهای حفاری متعدد، با پژوهشگران خارجی بی شماری به شناسایی و کاوش آثار باستانی پرداختند که حاصل این تلاشهای مستمر، چاپ کتابها و مقالات متعددی در حوزه تاریخ و باستان شناسی ایران زمین است که سازمان «سمت» به دلیل اهمیت این پژوهشها و تحقیقات ارزشمند با هدف دسترسی علاقه مندان، با کمترین تغییرات اقدام به انتشار مجموعه ای از آنها در چهار مجلد (تمدن ساسانی ۱ و ۲، تمدن هخامنشی ۱ و ۲) نموده است. در پایان ضمن تقدیر و سپاس از همکاریها و مساعدتهای خانواده گرامی آن مرحوم در موافقت با انتشار مجدد این آثار، امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی کشور مورد استفاده سایر پژوهشگران علاقه مند به مباحث تاریخ و تمدن ایران قرار گیرد.

دکتر علی اکبر سرفراز
مدیر گروه باستان شناسی

نیایش

ای نام تو بهترین سرآغاز بی‌نام تو نامه کی کنم باز
ای هیچ خطی نگشته ز اول بی‌حجت نام تو مسجل
ستایش و نیایش به درگاه خداوند بزرگ که آفریننده آفریدگان و
پدیدآورنده نیکوییها و زیباییهاست و درود و آفرین بی‌شمار به روان پاک
برگزیدگان و پیشوایان و رهبران پاک‌نهاد به‌ویژه پیشوای بزرگ اسلام و آخرین
پیمبران حضرت محمد (ص) و خاندان نبوت و امامت که برگزیده‌ترین و
پرهیزکارترین آفریده‌شدگان‌اند و سپس خواهان آموزش و شادی برای روان پاک
بزرگان و رادمردان و از خود گذشتگان و دانشمندان و هنرمندان این سرزمین که در
روزگاران گذشته با میهن پرستی و از خود گذشتگی و بردباری دست به دست هم
داده، نگذاشتند نام بلند آوازه این کشور چون نام بسیاری از مردمان کشورهای نیرومند
باستانی که نبود گردید از صفحه روزگار نیست شود، بلکه پیوسته آن را سرسبز و
بلند آوازه نگاه داشتند که امروز ما را مایه سربلندی و سرافرازی است.

خداوند نام سربلند ایران را جاودان نگه دار، ما و آیندگان را نیز در راه
بزرگداشت و نگاهداری این مرز و بوم و آیین و زبان و خط و فرهنگ و دیگر
یادبودهای گذشتگان کوشا و کامروا بدار. جلوه‌های این پیشینه درخشان و
خیره‌کننده را در نهاد فرزندان این آب و خاک پرتوافکن نما، تا دو اسبه بتازند و از
کاروان تندرو فرهنگ امروزی و آینده جهان واپس نمانند و خود را فرزندان کاردان
و شایسته آن پدران و نیاکان که پیشتازان و راهروان کاروانهای فرهنگ باستانی جهان
بوده‌اند بنمایند.

بخشایشگرا این خواهش بی‌ریا را بپذیر و بر این بنده ناچیز بی‌ارج که نتوانسته

و نخواهد توانست سپاس بخشایشها و نیکوییهای را بنماید ببخش و به آبروی پاکان و نزدیکان در گاهت از کوتاهیهای فراوانی که در راه بندگی ات کرده و سراپا در بی خبری و ناسپاسی گذرانده است بگذر.

پروردگارا به کردارهای ناوابش مگیر و سرانجام را به خیر فرما و این بنده شرمسار از کردار خود را آمرزیده از جهان ببر. این است خواست یک بنده گنهگار پریشان روزگار از پیشگاه تو، پیشگاهی که هیچ گاه نابودی را در آن راه نیست و پشت بندگی آدمیان همیشه بر درش دو تاست.

مقدمه

«ایرانیان فرزندان زمین سخت و ناهموارند. زمین سخت و ناهموار، مادر درشتی و سختی است و نژادی نیرومند و توانا می‌پرورد که می‌توانند در زیر آسمان زندگی کنند و بی‌خواب و خورش روزها به سر برند و با دشمنان مردانه بجنگند.»
(افلاطون، رساله قوانین)

شاید عده‌ای که مبهوت مظاهر تمدن امروزی مغرب زمین اند تصور کنند که مغرب مبتکر و مبدع تمدن جهانی بوده و پیش از آنان بشر یا اقوام آسیایی و یا ساکنان همین دیار خود ما بیرون از جهان تمدن و فرهنگ به سر می‌برده‌اند. در حالی که این تصور صحیح نیست و دارندگان این گونه اندیشه‌های نارسا و بی‌خبر باید بدانند که بنای شگرف تمدن امروزی جهان که چشمها را خیره کرده و اندیشه‌ها را به خود واداشته روی پایه‌های استوار و شالوده‌های سنگین تمدن گذشته خاورمیانه بنا شده و ایران نیز خود هنگامی درون آن و تا دیرگاهی که به دوازده سده می‌رسد، یعنی از آغاز گسترش حوزه نفوذ ایران تا پیدایش اسلام، گرد آورنده و نگاهبان و پخش کننده آن فرهنگ بوده است، و دانشهای جهان همه به پیشینه دانشهای باستانی سومر، اکد، بابل، آشور، مصر، ایران، هند، یونان و روم پیوستگی دارد.

مردمان باستانی این آب و خاک، فرهنگ و هنر بسیار ارزنده‌ای داشته‌اند و با آنکه پیشامدها و دگرگونیهای تاریخی و گردش روزگار بسیاری از بودنیهای آن را از بین برده باز همان بخشها و پاره‌های بر جا مانده نمودار بارز و زباندار آن فرهنگ شگرف است، و از وجدان و مردانگی دور است که ما از کوششها و فداکاریهای

نیاکان خود بی‌خبر باشیم و سزای کوششان را با نگهداری یادبودهایشان ادا نماییم و وامی را که از این راه بر گردن ماست ادا نکنیم.

فرهنگ و هنر ایران کهن بسیار بیش از آنچه امروز مدارک آن در دست است بوده و آنچه که محققان نوشته و گرد آورده‌اند تکه‌هایی از آن شکست و بست‌هاست که ناهمواریهای زمان و زدوخوردها و جنگها و آشفته‌گیها بدان وارد ساخته و هر تکه‌اش را به جایی پراکنده است. بنابراین بدیهی است که پژوهندگان این راه با محدود بودن مدارک و مآخذ، با دشواریهای فراوانی برای ترسیم هیئت و ترکیب و طرح این ظرف زیبا و جالب تمدن هخامنشی که دگرگونیها و آشفته‌گیها آن را خرد ساخته روبه‌رو بوده‌اند.

مطالب تمدن هخامنشی در پنج مجلد تهیه شده است:

۱. همین مجلد حاضر است.
  ۲. در این درس وضعیت پادشاهان هخامنشی و وضع دربار و تشکیلات کشوری و سپاه و روابط دیپلماسی و وضع ملکه‌ها و بانوان و سایر قسمتهای مربوط مورد بررسی قرار می‌گیرد.
  ۳. وضع اقتصادی و بازرگانی، مالیات، راههای شوسه، بنادر، معادن، مسکوک، کشاورزی، درخت‌کاری، دامداری، آبیاری، مقیاسها، گاه‌شماری.
  ۴. ساختمانها و پایتختها و کارهای هنری و معماری و اشیاء و ابزار فلزی و سنگی و هنر حجاری.
  ۵. تأثیر تمدن هخامنشی در سایر تمدنهای کشورها و تأثیر سایر تمدنها در تمدن هخامنشی و شرح اشیاء پیدا شده و مطالب متفرقه مربوط به فرهنگ و تمدن هخامنشی.
- از خدای بزرگ توفیق چاپ و انتشار آنها را خواستار است.

خرداد ماه ۱۳۴۱ شمسی

علی سامی

در اینجا ذکر این نکته ضروری است که منابع و مدارک تمدن ایران زمان هخامنشی و قبل از آن به شرح ذیل است:

۱. کتیبه‌های هخامنشی.
۲. آثار هنری و حجاری و معماری و فلزکاری و سایر صنایع باقی مانده از آنها.
۳. کتیبه‌های کشورهای شرق باستانی که از مادیها و پارسیها بحث کرده و آثار دیگری که در کشورهای حریم غربی و شرقی و شمالی ایران که در زمان هخامنشی ضمیمه ایران بوده‌اند یافت شده‌اند و معرف نفوذ تمدن هخامنشی در آن سرزمینها است.
۴. اسفار تورات.
۵. مندرجات اوستا و سایر کتابهای دینی زرتشتی.
۶. نوشته‌های تاریخ‌نویسان قدیم یونان و روم.
۷. نوشته‌های تاریخ‌نویسان ایرانی بعد از اسلام.
۸. تحقیقات عمیق باستان‌شناسان و دانشمندان ایرانی و غربی.